

AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG ALAPJOGÁNAK MEGHATÁROZÁSA AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG ESZMETÖRTÉNETÉNEK TÜKRÉBEN**

<https://doi.org/10.51783/ajt.2025.2.04>

Az információszabadság napjaink alapjogi rendszerében kiemelt figyelmet kap. Az információs társadalom, az emberi érintkezés digitalizálódása és nem utolsósorban a közigazgatásban és a közszolgáltatásokban bekövetkezett technológiai átalakulás (digitális ügyintézés, digitális állampolgárság) korábban elképzelhetetlen mennyiségű és minőségű információ kezelését és ahhoz való gyors hozzáférést tettek lehetővé. Nem véletlen, hogy a huszadik század második fele nemzetközi összehasonlításban is az információszabadság törvények gomba módon való elszaporodásához vezettek a világ minden pontján. Azonban sem a nemzeti jogalkotásban, sem pedig az európai uniós jogalkotásban és joggyakorlatban nem sikerült dogmatikai értelemben az információszabadság helyének a pontos kijelölése. Bizonytalan az információszabadság helyzete eszmetörténeti szempontból és legalább ennyire bizonytalan a jog helyzete más alapjoghoz való viszonyában. Ez a tanulmány az információszabadság meghatározására tesz kísérletet. Módszertani értelemben az információszabadságot más alapjogokhoz való viszonya alapján tudjuk meghatározni. Ennek részeként pedig áttekintést adunk az információszabadság eszmetörténetének legfontosabb állomásairól.

1. BEVEZETŐ

Jelen tanulmány az információszabadság fejlődésének, eszmetörténetének fontos állomásait igyekszik feltárni. Központi állítása ennek az írásnak, hogy az információszabadság nem a véleménynyilvánítás szabadságának, a kommunikációs jogok családjának egyik fontos tagja, hanem *sui generis* alapjog, amelynek más alapjogokhoz való viszonyát bemutatjuk. Ennek tükrében az információszabadság csak annyira a véleménynyilvánítás szabadságának az előfeltétele, mint amennyire bármely más politikai részvételi jognak, ideértve a választójogot. Arra is rámutatunk, hogy az információszabadság *sui generis* jellege okán egyforma távolságban áll a tudomány szabadságától, a demokratikus részvételi jogoktól és az egyenlő bánásmódtól vagy a parlamenti jog egyes részjogosítványaitól.

* PhD, tudományos munkatárs, HUN-REN TK JTI, 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.; egyetemi docens, Milton Friedman Egyetem, 1039 Budapest, Kelta u. 2. E-mail: ban-forgacs.nora@tk.hu.

** A tanulmányt elkészültét támogatta a V4 Foundation, Visegrad Fellowship 62470115.

Egy általános definícióval kezdjük. Az információszabadság a tanulmány érvelésében az adatok megismerésének és terjesztésének alanyi jogát jelenti. Tehát a közérdekű adatok megismeréséhez való jog – más néven az információszabadság – alapjog, amely a közhatalom elszámoltathatóságának, a közügyekről való vitának a lehetővé tételét szolgálja. E jog alapján mindenki jogosult az állami szervek és a közfeladatokat ellátó más szervek által kezelt adatokat, dokumentumokat megismerni és azokat terjeszteni.¹

Állításunk tehát, hogy az információszabadság számos másik alapjog előfeltétele. Az információszabadság, mint a tanulmányban részletesen bebizonyítjuk, előfeltétele a demokratikus részvételi jogoknak is, az állampolgárok tájékozott együttműködésének a közügyek intézésében, sőt a modern részvételi formák, az ún. demokratikus innovációk nélkülözhetetlen eleme az információszabadság joga. Ugyanakkor az információhoz való egyenlő hozzáférés révén az egyenlő bánásmódnak is előfeltétele. Hasonlóan, a véleménynyilvánításnak is feltétele a hiteles tájékoztatáson alapuló véleményformálás. Ez azonban nem teszi az információszabadságot kommunikációs joggá, főleg nem a szólás vagy sajtószabadság részévé. A tanulmány érvelésében láthatjuk, hogy például a szólás- vagy sajtószabadság akkor is kikényszeríthető, ha nincsen hatékony információszabadság egy országban. Az információszabadság *sui generis* jellege legjobban más alapjogokkal való ütközése esetén nyilvánul meg. Ezekben az esetekben kirajzolódik az információszabadság sajátos kontúrja a másik alapjogban való tükröződése okán.

2. AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG HELYE A NEMZETKÖZI JOGI INSTRUMENTUMOKBAN

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (továbbiakban EJENY) egy fontos huszadik századi állomása, mérföldköve az információszabadság történetének. Az EJENY 19. cikke értelmében „minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, tájékozódhasson és igényeljen, valamint terjeszthessen információt és eszméket bármely módon”. Hasonlóan, az 1966-ban elfogadott Polgári és Politikai Jogok Egységokmánya 19. cikk 2. pontja szerint mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határookra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.

Az ENSZ égisze alatt megkötött nemzetközi szerződések közül talán a legfontosabb az ENSZ Korrupció elleni Egyezménye. Az Egyesült Nemzetek Szervezete

¹ SEPSI Tibor: „A közérdekű adatok megismeréséhez való jog” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter – JAKAB András) 2024, <http://ijoten.hu/szocikk/a-kozerdeku-adatok-megismeresehez-valo-jog>.

Korrupció elleni Egyezménye², az UNCAC, az egyetlen jogilag kötelező erejű nemzetközi korrupcióellenes többoldalú szerződés, amely 2005 decemberében lépett hatályba. Az egyezmény 13. cikke a társadalmi részvétel címet kapta. Ennek 1. pont b) pontja szerint a részes államok megfelelő intézkedéseket hoznak, hogy elősegítsék a magánszemélyek és az állami szektoron kívüli csoportok, mint például a civil társadalom, a nem kormányzati szervezetek és a közösségi alapú szervezetek aktív részvételét a korrupció megelőzésében és leküzdésében. Ezt a részvételt többek között az információhoz való tényleges hozzáférés biztosításával kell elérni.

Regionális szinten kiemelés érdemel az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban EJEE), amelynek 10. cikke szerint mindenkinek joga van az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságához országhatárokon tekintet nélkül. Az *Európai Unió Alapjogi Chartájának* (továbbiakban Alapjogi Charta) 11. cikke pedig „információk és eszmék megismerésének és közlésének” jogáról beszél. Az EJEE 10. cikke értelmében e szabadságjogok csak olyan korlátozásnak vetethetők alá, amelyek szükségesek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme érdekében. Az Alapjogi Charta 52. cikke értelmében a Chartában elismert jogok és szabadságok gyakorlása csak a törvény által és e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Az arányosság elvére figyelemmel, korlátozásukra csak akkor és annyiban kerülhet sor, ha és amennyiben az elengedhetetlen és ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja (52. cikk [1] bekezdése). Az Unió és a tagállamok bíróságainak kellően figyelembe kell venniük az Alapjogi Charta értelmezésére vonatkozó iránymutatásként készült magyarázatokat (52. cikk [7] bekezdése). Amennyiben az Alapjogi Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok védelméről szóló Európai Egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek, kivéve, ha az Unió joga kiterjedtebb védelmet nyújt (52. cikk [3] bekezdése).

Az 1969-ben San Joséban elfogadott Emberi Jogok Amerikai Egyezményének 13. cikke az információigénylés, -fogadás és -terjesztés szabadságát deklarálja határokon kívül, a gondolat- és véleménynyilvánítás szabadságával egy cikkben. Az 1994-es Emberi Jogok Arab Egyezményének 32. cikk 1. pontja garantálja az információhoz, a vélemény és kifejezés szabadságához való jogot, valamint az információk igényléséhez, befogadásához és terjesztéséhez való jogot.³

² *United Nations Convention Against Corruption*. United Nations, *Treaty Series*, vol. 2349. New York, 31 October 2003. Kihirdette: 2005. évi CXXXIV. törvény az Egyesült Nemzetek Szervezete Meridában, 2003. december 10-én kelt Korrupció elleni Egyezményének kihirdetéséről. (2005. december 6.)

³ A regionális emberi jogi dokumentumok áttekintésében alapvetően befolyásolt David Banisar 2006-os összefoglaló könyve és L. L. Stein és L. Camaj 2018-as tanulmánya. Lásd: David BANISAR: *Freedom of Information Around the World 2006. A Global Survey of Access to Government Information Laws* (London: Privacy International 2006) <https://doi.org/10.2139/ssrn.1707336>;

A környezetvédelemben két jogi instrumentumot is meg kell említeni az információszabadsággal összefüggésben. Az ENSZ 1992. évi környezetvédelmi és fejlesztési konferenciáján (Föld Csúcstalálkozó) elfogadta az úgynevezett Riói Nyilatkozatot, amely kimondja, hogy a környezetvédelmi kérdéseket a legjobban az összes érintett polgár részvételével lehet kezelni, az információhoz való megfelelő hozzáféréssel.⁴ 1998-ban szintén az ENSZ égisze alatt elfogadták az Aarhusi Egyezményt (továbbiakban Egyezmény). Magyarország az Egyezményt a *2001. évi LXXXI. törvény*⁵ hirdette az Egyezményt ki, az Európai Unió Tanácsa 2004-ben határozott az Egyezmény uniós ratifikációjáról.

Az Aarhusi Egyezmény 1. cikke értelmében „a jelen és jövő generációkban élő minden egyén azon jogának védelme érdekében, hogy egészségének és jólétének megfelelő környezetben éljen, ezen Egyezményben Részes valamennyi Fél garantálja a nyilvánosság számára a jogot az információk hozzáférhetőségéhez, a döntéshozatalban való részvételéhez és az igazságszolgáltatás (jogorvoslat) igénybevételéhez a környezetvédelmi ügyekben”.

A nemzetközi szervezeteknek növekvő szerepe van az információszabadság intézményesítésében, amennyiben különböző hitelezési és támogatási rendszerükben megkövetelik az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot, akár a kodifikáció, akár az intézményesített joggyakorlatok szintjén. Ez a Világbank, a Valutaalap vagy bármely más nemzetközi fejlesztési vagy hitelező ügynökségre igaz.⁶ Emellett jellemző, hogy a növekvő kommunikációs erőteret kitöltötte a társadalmi (civil) szervezetek információszabadságra vonatkozó joggyakorlata. Mára az információszabadság érvényesítését civil szervezetek sora garantálja, elsősorban bírósági jogérvényesítéssel. Ezen szervezetek egy része úgynevezett *intergovernmental organisation*, tehát határokon túlívelő civil szervezet. Ilyen például a Nyílt Társadalom Alapítványok kezdeményezése, amely hazánkban is rendkívül aktív tevékenységet fejt ki az információszabadság terén.⁷

3. AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG KARAKTERVONÁSAI AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG ESZMETÖRTÉNETÉNEK TÜKRÉBEN

Bár az információszabadság fogalma a 18. századi felvilágosodás gondolatiságából nőtt ki, e jog a mai fogalmi kontúrokat a huszadik század közepén nyeri csak végleg-

Laura L. STEIN – Lindita CAMAJ: *Freedom of Information*. (Austin: Moody College of Communication – University of Texas at Austin, 2018) <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.97>.

⁴ Riói Nyilatkozat 10. cikke.

⁵ *Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters*. 25 June 1998; 2001. évi LXXXI. törvény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről. Kihirdetve: 2001. december 4.

⁶ Lásd STEIN–CAMAJ (3. l.) 1., 4.

⁷ Az OSF-t Soros György alapította azzal a céllal, hogy civil szervezeteket támogasson szerte a világban, hogy hozzájáruljanak a nyílt társadalom eszméjéhez, és ennek részeként az információhoz való hozzáférés biztosításához.

gesen el. Mint azt korábban jeleztük, az Egyesült Nemzetek Szervezete által készített alapvető emberi jogokkal foglalkozó dokumentumokban fogalmazták meg őket, annak reményében, hogy nemzetközi szerződésekben rendezzék a kormányzati túlhatalom veszélyeivel szemben az ellensúlyokat, a garanciákat, nem kis részben a második világháború totalitárius rendszereinek tanulsága okán.⁸ Ebben a megközelítésben tehát az információszabadság fontos előfeltétele egy demokratikus társadalomnak. A tájékozott beleegyezésen alapuló demokratikus döntéshozatal hozzájárul a társadalmi igazságossághoz és más politikai jogok védelméhez. A hangsúly tehát a tájékoztatáson és az információhoz való szabad hozzáféréseken van, amely felelős döntések meghozatalát teszi lehetővé. A liberális politikai szabadságjogok katalógusában az információszabadság az államhatalom korlátozását, és így a kollektív társadalmi érdek, a közérdek előmozdítását hangsúlyozza.⁹

A felvilágosodás gondolatiságában még nem világos, hogy az információk terjesztése tulajdonképpen milyen természetű jog. Talán Jeremy Bentham az egyetlen gondolkodó, aki komolyabb vízióval rendelkezett e jog értelméről és kontúrjairól. Bentham szerint a nyilvánosság messze a legfontosabb eszköz a hivatalos hatalom ellenőrzésére. Ezt *A nyilvánosságról* szóló esszéjében fogalmazza meg Bentham először.¹⁰ „Azok, akik a kormány hatalmának, amely alatt élnek, bármiféle ellenőrzését vagy szenvedéseik korlátozását szeretnék látni, a közvélemény ítéletében kell keresniük ezt az ellenőrzést és korlátozást: vagy ebben a menedékhelyben, vagy sehol.”¹¹ Máshol így fogalmaz: „Nyilvánosság nélkül minden más ellenőrzés eredménytelen; a nyilvánossághoz képest minden más ellenőrzés csekély jelentőségű.”¹² Bentham szerint „nyilvánosság nélkül semmi jó nem lehet maradandó és minden rossz tartós marad”.¹³

Mint ismeretes Svédországban 1766-ban Frigyes Adolf király sajtócenzúrájára és a kormányzat titkolózására válaszul a parlament jogszabályt fogadott el, amely eltörölte a sajtócenzúrát, és a polgároknak jogot adott a kormányzati dokumentumokhoz való hozzáférésre. A svéd alkotmány részét képező törvény elismeri, hogy a sajtószabadság feltétele az információhoz való hozzáférés, és kimondja, hogy „e célból szabad hozzáférést kell biztosítani minden levéltárhoz, hogy az ilyen dokumentumokat in loco lemásolhassák vagy hitelesített másolatokat kaphassanak.”¹⁴

⁸ Lásd STEIN–CAMAJ (3. l.) 1., 4.

⁹ Egyébként a 90-es évek elején kialakult magyar információszabadság jogelmélet és joggyakorlat is ez utóbbi liberális hagyományokra épít.

¹⁰ Gerald J. POSTEMA: „The Soul of Justice: Bentham on Publicity, Law, and the Rule of Law” in Uő: *Utility, Publicity, and Law: Essays on Bentham's Moral and Legal Philosophy* (Oxford: Academic Books 2019) 274., 267–282., <https://doi.org/10.1093/oso/9780198793175.003.0012>.

¹¹ Jeremy BENTHAM: „Securities Against Misrule (CW)”; „First Principles Preparatory (CW)” Michael JAMES – Cyprian BLAMIREs – Catherine PEASE-WATKIN (szerk.): *The Collected Works of Jeremy Bentham. Political Tactics* (Oxford: Clarendon Press 1999 [CW]) 125., 241., <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198207726.book.1>. Idézi Postema, lásd POSTEMA (10. l.) 274.

¹² Jeremy BENTHAM: „Judicial Establishment in France” in John BOWRING (szerk.): *The Works of Jeremy Bentham. vol. 4.* 317.; Uő: „Lord Brougham Displayed” in uo. 555.

¹³ Lásd BENTHAM (11. l.) 37. Idézi Postema lásd POSTEMA (10. l.) 275.

¹⁴ Juha MUSTONEN (szerk.): *The World's First Freedom of Information Act* (Kokkola: Anders Chydenius Foundation 2006) 8–17.; *History of Right of Access to Information*. Access Info Europe, <https://www.access-info.org/2009-07-25/history-of-right-of-access-to-information/>.

A jogeszmé történeti perspektíváiból megállapíthatjuk, hogy az információs szabadságnak több forrásból táplálkozó elmélete van, mindegyiknek központi eleme az állam átláthatósága, a transzparencia és az információ szabad áramlása.¹⁵ A klaszikus alapjogi megközelítésből következik, hogy az információkhoz való hozzáférés növelése nagyobb átláthatósághoz, az átláthatóság pedig elszámoltathatább döntéshozatalhoz vezet. Ebben a megközelítésben az információs szabadság célja, az állam demokratikusabb működése, a kormányzat (inkább állam) elszámoltathatósága, a javak igazságosabb elosztása. Ennek a felfogásnak az alapja az a liberális nézet, hogy az információ olyan közjószág, amelynek az állam nem tulajdonosa, csupán őrzője. Maga az információ közkincs, a társadalom egésze a címzettje, amit egyetlen kormányzat sem sajátíthat ki. Steigitz így fogalmaz: „az információ olyan közjószág (*public good*), amelynek kapcsán tudatosnak kell lennünk a nyitottság elvárásában; ez azt a meggyőződést takarja, hogy mi vagyunk az információk tulajdonosai, a közhivatalnokok birtokában lévő információkat csupán kezelik. Mint a közjavak esetén általában, a kormányzatnak fontos szerepe van az információszolgáltatásban.”¹⁶

Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) XIV. cikke értelmében „a polgároknak saját személyükben vagy képviselők útján joguk van e közös hozzájárulás szükségszerűségét megállapítani s azt szabadon megszavazni, valamint felhasználását nyomon követni, s meghatározni mennyiségét, alapját, elosztását, behajtását és időtartamát.” A nyilatkozat egyértelműen rendelkezik az adók felhasználásának nyomon követéséről akár népképviselők által, akár alanyi jogként személyesen eljárva. Bár a nyilatkozat Franciaországban jelenleg is hatályban van, az információhoz való hozzáférés jogának érvényesítéséhez nem ez a dokumentum szolgál jogalapként. Mégis, az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata az első általános hatókörű emberi jogi dokumentum, amely egyetemes igénnyel fogalmazza meg az ember elidegeníthetetlen jogait és eszmeiségében az információs szabadság-elméletek egyik fontos forrását adja. Ahhoz az elméleti tételéhez járul hozzá, miszerint a nyilvánosság azért kötelező, mert a közpénzek feletti felügyeletet a polgárok közössége gyakorolja.

A liberális jogfelfogás természetes fejlődéstörténetében fontos szerepet kap a későbbiekben a társadalmi igazságosság kérdése. Ez visszavezet minket John Rawls által bevezetett közjó fogalmához. A későbbi információs szabadság-elméletekben az információ igazságos elosztása pedig a közjó egyik alappillére. Ez azért kiemелendő, mert John Rawls ugyan nem foglalkozik információs szabadsággal, mégis az ő munkássága okán a társadalmi igazságosság¹⁷ egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb

¹⁵ Calland és Bentley odáig mennek, hogy szerintük nincs <https://www.access-info.org/2009-07-25/history-of-right-of-access-to-information/> szilárd elméleti alapja az információs szabadságnak, vagy legalábbis e jognak több elmélete is van. Eszerint nem egyértelmű, hogy milyen jogról van szó, alapvető fogalmi bizonytalanságok és zavarok vannak. Richard CALLAND – Kristina BENTLEY: „The impact and effectiveness of transparency and accountability initiatives: Freedom of information” *Development Policy Review* 2013. 31(1), 69–87. 70., <https://doi.org/10.1111/dpr.12020>.

¹⁶ Joseph STIGLITZ: „Transparency in Government” Roumeen ISLAM (szerk.): *The Right To Tell: The Role of Mass Media in Economic Development* (Washington: World Bank 2002) 28., 42., 27–44.

¹⁷ Rawls elméletének magyar recepciójáról lásd: KARÁCSONY András: „Jogfilozófiai témák a hazai

kérdése minden huszadik századi társadalomfilozófiai elméletnek.¹⁸ (Természetesen különbözünk abban, hogyan ítéljük meg, hogy mi igazságos, de bizonyos alapokon jóhiszemű és racionális emberek osztoznak¹⁹ legalább abban, hogy nagyon fontos a társadalmi igazságosság elve). Rawls elméletében az igazságosság és a közjó egybeesik.²⁰ Az információszabadságra gyakorolt hatása szerint tehát a demokratikus működés megköveteli, hogy a tájékozott polgárok közösen határozzák meg a nagyobb közjót, ehhez nagyobb nyilvánosságra, több információra van szükségük.

A liberális szabadságjogok jogosultsággént való meghatározása egyfajta felhatalmazást teremt az információszabadság alanyi jogként való meghatározására. Joseph Raz hangsúlyozza, hogy „a jogi jogosultságok a szabadság egyik legfontosabb aspektusát jelentik, mivel biztosítják, hogy az egyén képes legyen elkerülni mások beavatkozását, és szabadon választhassa meg az életét irányító célokat, anélkül hogy mások jogellenesen beavatkoznának”.²¹ Ronald Dworkin a *Law's Empire* című művében is amellett érvel, hogy „az alapjogok jogosultságokként értelmezhetők, amelyek védelmet nyújtanak az egyének számára az állami beavatkozás és a társadalmi korlátozások ellen, ezzel biztosítva számukra a lehetőséget, hogy életüket saját döntéseik és értékrendjük szerint alakíthassák.”²² Ezen elméletek nem elválaszthatóak Isaiah Berlin jogfilozófiai értelmezésétől. Berlin híres „negatív” és „pozitív” szabadság fogalmaiban „a negatív szabadság a szabadság azon formáját jelenti, amely az egyén védelmét biztosítja az állami vagy más külső beavatkozásokkal szemben. A szabadság ebben az értelemben azt jelenti, hogy mentesek vagyunk minden olyan kényszerítő erőtől, amely akadályozza akaratunkat, és jogunk van megtenni azt, amit kívánunk, amennyiben nem zavarjuk meg mások szabadságát.”²³ Példaként hozható a negatív szabadságra a magánélet tiszteletben

Rawls-recepcióban” in SZABÓ Miklós (szerk.): *Natura Iuris – Természetjogtan és jogpozitivizmus és magyar jogelmélet* (Miskolc: Bíbor 2002) 30–42.

¹⁸ Lásd erről: JEREMY WALDRON: *Law and Disagreement* (Oxford: Oxford University Press 1999) 1–2., <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198262138.001.0001>.

¹⁹ TAMAS GYORFI: *Against the New Constitutionalism*, (Glos: Edward Elgar 2016) 54. Egyébként különböző vallási és világnézetű emberek az igazságosság kérdésében vélekedhetnek hasonlóképpen is. <https://doi.org/10.4337/9781783473014.00005>. Továbbá lásd WALDRON (18. l.) 149–163.

²⁰ JOHN RAWLS: *Az igazságosság elmélete* (Budapest: Osiris 1997) 660. Ennek okait Tóth J. Zoltán összegzi. Az egybeesés négy okkal magyarázható. Először is az igazságosság elveit észszerű választani, mert az igazságosság elveinek kölcsönös elfogadása járul hozzá leginkább az egyéni célok leghatékonyabb megvalósításához. Ha valaki mégis önző módon szeretné kihasználni mások igazságérzetét, az olyan teherrel járna, amely meghaladná az előnyöket, amelyeket ettől remél. Másodszor az igazságos cselekvés az ember természetes attitűdjé; mert akkor számíthatunk arra, hogy méltányosak lesznek velünk, ha mi is azok vagyunk. Harmadszor, így lehetséges a mindenkinek előnyös hatékony feladat- és munkamegosztás létrejötte. Negyedszer pedig a kantai értelmezés alapján azt mondhatjuk, hogy „az igazságos cselekvés olyasmí, amit szabad, egyenlő és észszerűen gondolkodó lényekként akarunk”. Lásd TÓTH J. Zoltán: „John Rawls igazságosság elmélete” *Jogelméleti Szemle* 2005/1.

²¹ JOSEPH RAZ: *The Morality of Freedom* (Oxford: Oxford University Press 1986) 198.

²² RONALD DWORKIN: *Law's Empire* (Harvard: Belknap 1986) 106.

²³ „A negatív szabadság a szabadság azon formáját jelenti, amely az egyén védelmét biztosítja az állami vagy más külső beavatkozásokkal szemben. A szabadság ebben az értelemben azt jelenti, hogy mentesek vagyunk minden olyan kényszerítő erőtől, amely akadályozza akaratunkat, és jogunk van megtenni azt, amit kívánunk, amennyiben nem zavarjuk meg mások szabadságát.” Lásd ISAIAH BERLIN: *Two Concepts of Liberty* (Oxford: Clarendon 1958) 121.

tartásához való jog, a vallásszabadság vagy a gondolat és lelkiismeret szabadsága. Másrészt a „pozitív szabadság” fogalma azt tartalmazza, hogy biztosítva legyen az egyén számára a lehetőség ahhoz, hogy önállóan cselekedhessen. Ez utóbbi illeszkedik az információs szabadság azon koncepciójába, miszerint nemcsak az információ passzív befogadásához van jogunk, hanem annak proaktív igényléséhez is, szóban, írásban, korlátozás nélkül. „A pozitív szabadság a szabadság azon felfogását jelenti, hogy egy személy akkor szabad, ha képes elérni a saját céljait, ha képes aktívan formálni életét. A pozitív szabadság tehát nemcsak a külső beavatkozás elkerülését jelenti, hanem azt is, hogy az egyén rendelkezzen azokkal a szükséges erőforrásokkal és lehetőségekkel, amelyekkel saját életének alakítását elérheti.”²⁴

Ugyan Raz és Berlin nem foglalkoztak információs szabadsággal, Dworkin pedig ezt csak a szólásszabadság oldaláról vizsgálja, a klasszikus liberális felfogás szerint az állampolgárok legalapvetőbb eszköze az állam elszámoltatására, a közpénzek felhasználása, valamint a jogokkal és a szakpolitikákkal kapcsolatos döntések megértésére az, hogy információt követelhetnek az államtól.²⁵ Ez az állam átláthatóságát (transzparenciát) kíván meg. A transzparencia és az információs szabadság kapcsolatában kulcskérdés a korrupció visszaszorítása, amelyben az információs szabadság mint eszköz jelenik meg.²⁶

David Banisar hangsúlyozza, hogy az információs szabadság a korrupció elleni küzdelemben is kulcsfontosságú eszköz, mivel a szerződések és egyéb pénzügyi tranzakciók odaítélésének okait dokumentálni és indokolni kell. Például Indiában jogvédők így szereznek információt a helyi közmunkaprojektekről, majd nyilvános gyűléseken ismertetik az állítólag kifizetett összegeket, ahol a helyi közösség tagjait megkérdezik, hogy valójában mennyit fizettek nekik a munkáért. Ezek során számos visszaélésre derül fény.²⁷ Magyarországon az első adatvédelmi biztos az állam korrupcióellenes harcának – jóval a korát megelőzően – legnagyobb garanciáját az átlátható közigazgatásban látta,²⁸ hiszen megítélése szerint számos derék rendőrt helyettesít egy jó információs szabadság-gyakorlat.²⁹

A fentiekben tehát a demokrácia, az elszámoltathatóság kapcsolatát vizsgáltuk különösen a jó kormányzás elméletének liberális felfogása alapján, kitérve a korrupció és az elszámoltathatóság kapcsolatára. A klasszikus információs szabadság irodalma azonban további elméleti modelleket is ötvöz. Eszerint az információs szabadság elmélete a részvételi demokráciával, ennek részeként az információs hatalommegosztással függ össze, illetve azzal az elmélettel, hogy az információs szabadság más alapjog gyakorlásának fontos előfeltétele.

²⁴ BERLIN (23. l.) 122.

²⁵ Lásd CALLAND–BENTLEY (15. l.) 4.

²⁶ COLIN DARCH – PETER G. UNDERWOOD: *Freedom of Information and the Developing World. The Citizen, the State and Models of Openness* (Oxford: Chandos Publishing 2010); Lásd CALLAND–BENTLEY (15. l.); T. MENDEL: *Freedom of information: A comparative legal survey* (Paris: UNESCO 2008).

²⁷ Lásd BANISAR (2. l.) 7–8.

²⁸ BÁN-FORGÁCS Nóra: *A rendszerváltás és az adatvédelmi ombudsman Magyarországon* (Budapest: L'Harmattan 2022) 112.

²⁹ MAJTÉNYI László: *Az információs szabadságok. Adatvédelem és a közérdeklő adatok nyilvánossága*. (Budapest: CompLex 2006) 160–161.

A modern részvételi democráciáról szóló elméletekben az állampolgári részvétel nem korlátozódik a képviselők megválasztására, hanem magában foglalja a politikai döntéshozatalban és más területeken való deliberatív részvételt is.³⁰ E gondolatmenet szerint az információkhoz való jobb hozzáférés lehetővé teszi a polgárok számára, hogy tájékozottabbak legyenek, és így érdemben részt vegyenek a döntéshozatalban, amely során kikényszerítik az átlátható és elszámoltatható állam működését, illetve még pontosabban az elszámoltatható döntéshozatalt.³¹ Ez a megközelítés tehát a részvétel és az elszámoltathatóság kapcsolatára épít.

David Held a részvételi democráciát a demokratikus rendszer egy alternatív formájának tekinti, amely túlmutat a hagyományos reprezentatív democrácián. Held szerint a részvételi demokrácia nem csupán a választásokon alapuló politikai rendszer, hanem egy olyan modell, amelyben a polgárok folyamatosan és közvetlenül részt vesznek a politikai döntéshozatalban, különböző társadalmi szinteken. Held kiemeli, hogy „a részvételi demokrácia nem csupán a politikai jogok megvalósítása, hanem a polgárok aktív és folyamatos részvétele a közéleti döntéshozatalban. Az igazi demokratikus részvétel azt jelenti, hogy a döntéshozatal minden szintjén a polgárok közvetlenül befolyásolják a politikai és társadalmi folyamatokat”.³²

Robert Dahl a kívánatos demokratikus rendszer jellemzőjeként a *participációt* és a *politikai egyenlőséget* tartja számon, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a társadalom tagjai teljes értékűen részt vehessenek a politikai életben.³³ Jürgen Habermas elmélete a demokratikus részvételről szoros kapcsolatban áll a nyilvánosság fogalmával, amely szerinte alapvető szerepet játszik a demokratikus politikai kommunikációs térben. Habermas *A nyilvánosság társadalmi struktúráváltása* című művében a közéleti diskurzust és annak szerepét elemzi. Habermas a nyilvános diskurzust egy olyan ideális kommunikációs közegként írja le, amelyben minden polgár egyenlő eséllyel férhet hozzá a politikai döntéshozatali folyamatokhoz. Ez a diskurzus elengedhetetlen ahhoz, hogy egy demokratikus társadalom valódi részvételt biztosítson, amely nem csupán formális választásokra épít, hanem a folyamatos párbeszédet és azt követő reflexiót is magában foglalja.³⁴

³⁰ C. PATEMAN: *Participation and Democratic Theory* (Cambridge: Cambridge 1970) 51., <https://doi.org/10.1017/CBO9780511720444>; B. BARBER: *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age* (Los Angeles: University of California 1984) 94.; John DEWEY: *Democracy and Education: An introduction to the philosophy of education* (New York: Macmillan 1916) 97.; Graham SMITH: *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation* (Cambridge: Cambridge University 2009) 132., <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609848>.

³¹ Lásd STEIN-CAMAJ (3. lj.) 3.

³² David HELD: *Models of Democracy* (Cambridge: Polity 1987) 156.

³³ „A demokráciát úgy lehet definiálni, mint egy olyan politikai rendszert, amelyben a polgárok képesek hatékonyan részt venni a politikai döntéshozatalban, és ez a részvétel a politikai egyenlőség elvével összhangban történik.” Robert A. DAHL: *Democracy and its Critics* (New Haven: Yale University 1989) 45. <https://doi.org/10.2307/1289333>.

³⁴ Habermas számára a nyilvános szféra nem csupán egy hely, ahol az egyének vitázhatnak, hanem egy olyan tér, ahol a demokratikus diskurzusok révén az állampolgárok hatékonyan befolyásolhatják a közéletet. „A részvételi demokrácia nem csupán a választásokkal és a választott képviselőkkel valósul meg, hanem egy olyan diskurzusos térben, ahol a polgárok képesek közvetlenül befolyásolni a döntéseket, és aktívan hozzájárulnak a politikai diskurzusokhoz.” Jürgen HABERMAS: *The Structural Transformation of the Public Sphere* (Cambridge: MIT Press 1991) 88. Lásd még Uő:

Ez pedig átvezet minket az információszabadság következő fontos aspektusához. Eszerint az információszabadság a demokratikus döntéshozatal egyik előfeltétele, és mint ilyen, alapvető jelentőségű más alapjog gyakorlásában. Az állampolgárok politikai döntéshozatalához szükséges az információkhoz való hozzáférés. Ebben a megközelítésben a választójog előfeltétele az információszabadság. Robert Dahl és Carole Pateman munkáiban is hangsúlyozzák, hogy a demokratikus választásokat csak akkor tekinthetjük érvényesnek, ha a polgárok szabadon hozzáférhetnek a politikai döntéshozatali folyamatokhoz, és megfelelő információval rendelkeznek az őket érintő kérdésekről. Dahl kiemeli, hogy a választói döntések csak akkor lehetnek informáltak, ha a választók számára lehetőség van a kormányzati tevékenységekkel kapcsolatos adatok megismerésére.³⁵ Pateman *hangsúlyozza*, hogy az információhoz való hozzáférés nemcsak választásokat, hanem minden szintű politikai részvételt elősegít, ezáltal erősíti a demokratikus legitimitációt.³⁶

Ebben a megközelítésben az egyenlő bánásmód Amartya Sen Nobel-díjas közgazdász szerint a társadalmi igazságosság szempontjából az információhoz való hozzáférés teszi lehetővé a hátrányos helyzetű csoportok számára, hogy a kormányzati döntéshozatali folyamatokban aktívan részt vegyenek. Sen szerint a kulcs az, hogy az emberek rendelkezzenek a szükséges információval ahhoz, hogy saját sorsukat formálják. Ez nem csupán gazdasági szabadságot jelent, hanem az információhoz való hozzáférést is, amely lehetővé teszi a politikai, társadalmi és gazdasági döntésekről való tájékozott véleménynyilvánítást.³⁷ Ennek folyamánai az úgynevezett információaszimmetria-elméletek. Az aszimmetriaelmélet szerint az információszabadság mint jog azért fontos, mert képes megfordítani az állam és a polgárok közötti hatalmi viszonyt.³⁸ Ennek az aszimmetrikus viszonynak szép megfogalmazását adja Majtényi László. Szerinte az információs jogok mindig hatalom s egyén viszonyáról szólnak. Megfogalmazásában, a rendszerváltás maximája (a tengely, amelyen megfordult a világ), hogy legyen a polgár átláthatatlan, az állam pedig legyen átlátható.³⁹

Az információhoz való hozzáférés szerepét az aszimmetriák csökkentésében Snell és Sebina tanulmányában is hangsúlyozza.⁴⁰ Meglátásuk, hogy az információs aszimmetria a közzsférában olyan környezetre utal, ahol a kormányzók és a kormányzottak között információs egyenlőtlenség van.⁴¹ Snell és Sebina ezt az információ közgazdaságtanából ismert kifejezést Joseph Stiglitz Nobel-díjas közgazdász

A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása: vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban (Budapest: Osiris 1999).

³⁵ Lásd DAHL (33. l.).

³⁶ Lásd PATEMAN (30. l.).

³⁷ A. SEN: *Development as Freedom* (Oxford: Oxford University 1999) 20.

³⁸ Lásd CALLAND–BENTLEY (15. l.) 4.

³⁹ Lásd BÁN-FORGÁCS (28. l.) 73.

⁴⁰ RICK SNELL – PETER SEBINA: „Information flows: The real art of information management and freedom of information” *The Journal of the Australian Society of Archivists* 2007/1. 54–82.

⁴¹ Lásd DONALD D. BERGH (et al.): „Information Asymmetry in Management Research: Past Accomplishments and Future Opportunities” *Journal of Management* 2019. 122–158., <https://doi.org/10.1177/0149206318798026>; OLIVER E. WILLIAMSON: *Markets and hierarchies: Analysis and antitrust implications*. (New York: Free Press 1975); Uő: „Transaction cost economics” in CLAUDE MÉNARD – MARY M. SHIRLEY (szerk.): *Handbook of new institutional economics* (Dordrecht: Springer

elméletét felhasználva ültetik át az információszabadság elméletébe,⁴² alátámasztva azt a tézist, hogy az információszabadság az egyenlő méltósághoz való jognak is alapfeltétele.

4. AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG VISZONYA MÁS ALAPJOGOKHOZ, AZ ÖNÁLLÓ ALAPJOGI STÁTUSZ

A következő részben bemutatom, hogy hogyan válik le az információszabadság mint önálló alapjog más alapjogokról a hazai alkotmányos rendszerben.

Az információszabadság az alapjogok rendszerében elkülönül a tudomány szabadságától. A tudományos kutatás valódi jogosultjai – szemben az információszabadság mindenkit megillető jogával – kizárólag a kutatók. Az információszabadság alanyi köre mindenkire kiterjed, de abban a kérdésben, hogy kik a tudomány valódi művelői, állást kell foglalni. A magyar Alkotmánybíróság szerint erről a tudomány képviselői dönthetnek. „A tudományos élet szabadságához fűződő jog elvileg ugyan mindenkit megillet, a szabadságjog tényleges jogosultjai azonban csak a tudomány művelői. Ebben a kérdésben viszont – ti. a tudományos minőség meghatározásában – a tudomány autonómiája folytán – ugyancsak egyedül a tudomány művelői jogosultak dönteni.”⁴³

Érdemes elkülöníteni az információszabadság jogát továbbá az országgyűlési képviselők jogállásából fakadó információhoz való hozzáférés jogától. Az információszabadság bárkit alanyi jogon megillet a közérdekű adatok tekintetében, az utóbbi viszont a képviselői jogálláshoz kapcsolódik, amely egyszerre szűkebb és tágabb is az információszabadság jogánál.⁴⁴ A magyar szabályozás, hasonlóan más parlamentáris demokráciához, külön szabályozza a képviselők jogállását.

Az Országgyűlésről szóló *2012. évi XXXVI. törvény*⁴⁵ 98. § (1) bekezdése értelmében az állami szervek kötelesek a képviselőket megbízatásuk ellátásában támogatni és részükre a munkájukhoz szükséges felvilágosítást megadni. A képviselői igazolvány valamennyi közigazgatási szervhez, valamint a közintézetekhez és közintézményekhez belépésre jogosít. E jogosultság gyakorlása nem eredményezheti az érintett szervek rendeltetésszerű működésének aránytalan sérelmét (98. § [4]). Ha a képviselő az Országgyűlés előtt beszámolásra kötelezett személytől a feladatkörébe tartozó olyan kérdéssel kapcsolatosan kér írásban tájékoztatást, amelyről a beszámolásra kötelezett személy törvény alapján az Országgyűlésnek beszámolni köteles, az Országgyűlés előtt beszámolásra köteles személy a tájékoztatást a kézhezvételt követő tizenöt napon belül, írásban adja meg (98. § [1]).

2005) 41–65., https://doi.org/10.1007/0-387-25092-1_4; Kenneth J. ARROW: „Uncertainty and the welfare economics of medical care.” *American Economic Review* 1963. 941–973.

⁴² Lásd SNELL–SEBINA (39. l.) 54–82.

⁴³ 34/1994. (VI. 24.) AB határozat.

⁴⁴ *Az adatvédelmi biztos beszámolója 2001.* 147.

⁴⁵ *2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről.* Kihirdetve: 2012. április 19.

Az adatvédelmi ombudsman a kérdést így fogalmazza meg: „az adatvédelmi biztos gyakorlatban visszatérő probléma, mire terjed ki az országgyűlési képviselők információ-hozzáférési joga; illetve ezzel összefüggésben az adatvédelmi biztos eljárási, intézkedési lehetősége. A korábbi hasonló ügyekben kifejtettek szerint nincs hatásköröm arra, hogy az országgyűlési képviselőket e tisztségükből eredően megillető jogosítványok – így különösen az Alkotmányban, a Házzsabályban, illetve az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló törvényben biztosított jogosítványok – érvényesülését vizsgáljam. Különösen nincs hatásköröm arra, hogy e jogosítványok esetleges, állított megsértését vizsgáljam, azt megállapítsam. (Egy ilyen hatáskör az ombudsmani jogállással is összeegyeztethetetlen lenne.)”⁴⁶

Erdős Csaba így fogalmaz: speciális, csak a képviselőket megillető jogok – azaz amelyek más testületek működésére nem jellemzők – a parlament ellenőrzési funkciójához kapcsolódnak: idesoroljuk a kérdezés, az interpellálás és az információkérés jogosultságait.⁴⁷

Szente Zoltán hasonló következtetésre jut az országgyűlési képviselők és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke vonatkozásában (ami a véleménynyilvánítás szabadságát és az információszabadságot biztosítja). Szente rámutat, hogy a képviselők szólásszabadsága nem része az Egyezmény 10. cikkének, nem mindenkit illetnek meg, hanem csak a parlamenti képviselőket. Alkotmányos alapja ilyenkor a képviselők véleménynyilvánítási szabadságának a képviselői jogállásból (egyes esetekben a mentelmi jogból) fakad.⁴⁸

Az információszabadságnak a legproblémásabb viszonya a kommunikációs jogokhoz van. Mind a nemzetközi dokumentumok, mind a nemzeti alkotmányok az információszabadságot előszeretettel tárgyalják egy törvénycikken belül a véleménynyilvánítás szabadságával.

Azonban az információszabadság *sui generis* jog. Az információszabadság nem része másik alkotmányos jognak, hangsúlyozza Kerekes Zsuzsa.⁴⁹ Mint ahogy az sem kétséges, hogy a közügyekben való tájékozottság más alkotmányos jogok gyakorlását is érintheti, például a véleménynyilvánításhoz való jogot vagy a választójogot.⁵⁰

⁴⁶ 79/A/2006-3.

⁴⁷ ERDŐS Csaba: „Parlamenti képviselő” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: BODNÁR Eszter – JAKAB András) (2019) [34], <http://ijoten.hu/szocikk/parlamenti-kepviselo>.

⁴⁸ SZENTE Zoltán: „Emberi jogok-e a parlamenti képviselői jogok? A képviselői szólásszabadság alkotmányjogi jellegéről” *Állam- és Jogtudomány* 2015/2. 77. Más kérdés, hogy ebből nem következik, és a magunk részéről ettől el is zárkozunk, hogy a képviselőket megillető jogokat ne lehetne az alapjogok nyelvén kifejezni. Tehát, hogy „a parlamenti képviselők olyan közhivatalt viselnek, amelyekből nem származnak az állammal szembeni egyéni jogok, és az alapjogvédelem sem alkalmazható rájuk”. Sokkal inkább arról van szó, hogy ezen jogosítványokat az országgyűlési képviselők általános választásából vezethetjük le. Lásd még: SZENTE Zoltán: „20. § Az Országgyűlés tagjainak jogállása” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja* (Budapest: Századvég 2009) 696–699.

⁴⁹ KERESKES Zsuzsa: „Törvényen Innen és túl. Az Információszabadság” *Fundamentum* 1999/2. 42–51. 45.

⁵⁰ Lásd KERESKES (49. l.) 45.

Meiklejohn szólásszabadság-kutató azt hangsúlyozza, hogy a politikai döntéshozatali folyamatok átláthatósága és a kormányzati információkhoz való hozzáférés lehetővé teszik a szabad véleménynyilvánítást.⁵¹

Ronald Dworkin erős késztetést mutatott (egyébiránt hibásan) arra, hogy az információszabadságot a szólásszabadságból vezesse le. Dworkin szerint a szólásszabadság nemcsak az egyéni véleménynyilvánítás jogát jelenti, hanem azt is, hogy minden állampolgár egyenlő hozzáféréssel rendelkezzen az azon információkhoz, amelyek alapvetően befolyásolják a társadalmi és politikai döntéseket.⁵²

Álláspontunk ezzel szemben az, hogy az információszabadság nem a szólásszabadság része és még csak nem is a szabad véleménynyilvánításé. Ugyanannyi távolságot mutat az információszabadság a szólásszabadsággal, mint a választójoggal, a kutatás szabadságával, a politikai részvételi jogokkal vagy az egyenlő bánásmóddal. Jól látszik az információszabadság saját jogállása, *sui generis* jellege, az elhatárolási kérdéseknél. Amennyiben az információszabadság bármely más alapjoggal ütközik, akkor profán módon megnyilvánul, mintegy tükröződik a másik alapjogban az információszabadság önálló karaktere. (Ingmar Bergman 1961-es híres filmjének címét megidézve: *Tükör által homályosan*). Erre jó példa információszabadság személyes adatok védelmével való kollíziója. Minden ilyen esetben, ha a személyes adat elsőbbséget élvez, akkor azért, mert a mindenkit megillető közérdekű adatok alanyi jogként definiálása sértheti mások személyiségi jogait. Ez az alapja, hogy indokolt ilyenkor a személyes adatok anonimizált kezelése. Ugyanez a kollízió a sajtó személyiségi jogsértése esetén alapvetően másként alakul, és más jogkövetkezményei is vannak, mert ott a személyiségi jogokkal szemben a sajtószabadság joga áll és nem az információszabadságé.⁵³ De ugyanez az alapjogütközés jól látszik az információszabadság és a minősített adatok tekintetében is. Ilyenkor arról van szó, hogy annak az alkotmányos szabálynak a törvényi korlátja a titokminősítés, hogy az állam kezelésében lévő adatok megismerhetők. (Nem pedig annak a korlátja a titokminősítés, hogy a sajtó a kért adatokat megismerheti-e, vagy hogy a sajtó titoksértést követett-e el). Hasonló a helyzet a döntés-előkészítő iratok és a közérdekű adatok ütközése esetén is. Nem a sajtó privilégiumáról van szó, hogy megismerhető-e bármilyen közérdekű információ, hanem mindenkit megillető alanyi jogról beszélhetünk.

Végezetül, az információszabadság önálló jogi státuszát jól mutatják a modern elektronikus közzétételi listák vagy még pontosabban, az elektronikus információszabadságra vonatkozó törvények. Ezek lényege, hogy proaktív módon, közérdekű adatkérelem nélkül is köteles a közérdekű adat kezelője a kezelésében álló adatok

⁵¹ „A politikai véleménynyilvánítás szabadsága lehetővé teszi a választók számára, hogy tájékozott döntéseket hozzanak, és így biztosítja a demokratikus kormányzást”. Alexander MEIKLEJOHN: *Political Freedom. The Constitutional Powers of the People* (New York: Oxford University Press 1965).

⁵² Ronald DWORKIN: *Taking Rights Seriously* (Massachusetts: Harvard University 1977).

⁵³ Julie E. COHEN: *Privacy, Visibility, Transparency, and Exposur* (Georgetown: Georgetown Law Faculty Publications and Other Works 2008); Daniel SOLOVE: *The Digital Person: Technology and Privacy in the Information Age* (New York: NYU Press 2004).

minél nagyobb körét elektronikus úton nyilvánosságra hozni.⁵⁴ Ha tetszik, az információs szabadság egyik végpontja, amikor bárki számára hozzáférhető adatigénylésről beszélünk. A „másik végpontja” az elektronikus információs szabadság, az igénylés nélküli információhoz való hozzáférés.

5. KONKLÚZIÓ

Jelen tanulmány arra tett kísérletet, hogy az információs szabadság eszmétörténetének bemutatásával rávilágítson az információs szabadság alapjogának *sui generis* jellegére és helyére az alapjogok rendszerében, különös tekintettel a magyar alapjogi rendszerre. A tanulmány igyekezett meggyőzően bizonyítani, hogy az információs szabadság mint alapjog nem a véleménynyilvánítás része, hanem egyforma távol-ságban áll a kommunikációs jogoktól, a választójogtól, a tudomány szabadságától, a demokratikus részvételi jogoktól és az egyenlő bánásmódtól. A demokratikus részvételi jogok tekintetében az információs szabadság előfeltétele az állampolgárok tájékozott együttműködésének a közügyek intézésében, sőt a modern részvételi formák, az ún. demokratikus innovációk nélkülözhetetlen eleme az információs szabadság joga. Hasonlóan, a véleménynyilvánításnak is feltétele a hiteles tájékoztatáson alapuló véleményformálás. Ez azonban nem teszi az információs szabadságot a szólás- vagy sajtószabadság ágazati jogszabályává. A tanulmány érvelésében a tudomány szabadsága és a sajtószabadság akkor is kikényszeríthető, ha nincsen hatékony információs szabadság törvény. Hasonlóan, a parlamenti képviselők tájékozódáshoz való joga is a képviselői jogállásukból következik. Mások a jogorvoslati lehetőségek is a sajtószabadság, a képviselői jogosultságok vagy az információs szabadság megsértése esetén. Az információs szabadság *sui generis* jellege legjobban más alapjogokkal való ütközése esetén nyilvánul meg. Ezekben az esetekben kirajzolódik az információs szabadság sajátos kontúrja a másik alapjogban való tükröződése okán.

⁵⁴ Henry H. PERRITT Jr.: „Electronic Freedom of Information” *Administrative Law Review* 1998/2. 391–419.; Herbert BURKERT: „Freedom of Information and Electronic Government” in Viktor MAYER-SCHÖNBERGER – David LAZER (szerk.): *Governance and Information Technology: From Electronic Government to Information Government* (Cambridge: MIT Press 2007) <https://doi.org/10.7551/mitpress/7473.001.0001>.